

NOVE KNJIGE

nalna kao i sve smrti. Ali, ako se moglo prolaziti životom bez polaganja računa; smrt je u tom pogledu neumoljiva: ona bar razgoličuje i hladno i bes-trasno pokazuje pravo lice i ži-vota i likova koji su život prove- li ne ostavljajući traga.

Ono što vezuje Hadži-Tan- čičeve priče za stvarnost jeste mestimično pominjanje imena grada u kojem se »radnja« nje- govih priča zbiva. Međutim, Ha- dži-Tančić je daleko od pomisli da piše hroniku grada, ili da bu- de realistički pisac u tradicio- nalističkom smislu tog književ- noteorijskog pojma; rekli smo već da je to način da se Hadži- Tančić, koristeći tehniku tzv. stvarnosne proze, približi moder- nom pripovedačkom izrazu. Dru- gim rečima, ime grada — Les- kovca — služi Hadži-Tančiću kao ključ za dešifrovanje psihe juna- ka; Leskovac tu postaje metafora koja je simbol onoga što se događa u sruu i psihi junaka, što otkriva unutrašnji svet svih tih književnih likova koji mora- ju da se razgolite pred licem smrti i da saopšte prazninu svoj- jih duša. Kada, na primer, ju- nak priče *Jevrem, sav u smrti* kaže:

»Neka pričaju ljudi šta pri- čaju. Neka se Leskovac ori od njihovih priča. Nije me briga.

Leskovac je jedna velika mišja nupa!« — junak ove pri- če nije iskazao vrednosni sud o Leskovcu, niti je prikazao »stvarnost« tog grada, on je sa- mo iskazao svoje negodovanje što u Leskovcu kolaju nelepe priče o njemu i osvetio se pro- nosiocima tih priča izjavom da oni ne mogu biti bolji od tih priča, jer žive u mišjoj rupi. Is- kaz o Leskovcu je, dakle, pri- povedačev način da iznutra, jed- nom finom pripovedačkom ope- racijom, osvetli unutrašnji svet i »dušu« svog junaka. Najzad, ovakav postupak opravdava i fantastičnu situaciju celokupne priče, čini tu fantastiku real- nom: opustošene psihe, i prop- ao kao čovek, Jevrem je zaista sav u smrti i iz te svoje svoje granične situacije on i opisuje sopstvenu smrt.

U priči *Živim po receptu* Hadži Tančić iz fantazmagorične situacije priča *Jevrem, sav u*

smrt prelazi u »realističku« i svakodnevnju situaciju umiranja jedne žene koja te činjenice ni- je svesna i koja se do posled- nje trenutka bavi sitnim, ban- alnim životnim detaljima iz života svoje porodice. Tragičan je raskorak između potencijal- nih mogućnosti te žene da vo- li, da se cela posveti s ogrom- nom prednošću svemu što je okružuje, i sasvim sivog banal- nog rezultata tog njenog potpu- nog predavanja.

Saša Hadži Tančić menja pripovedačku tehniku iz priče u priču, ali, takođe, menja i stil i jezik. Čas je to književni je- zik, čas dijalekatski. U težnji da osamostali svoj književni postu- pak, pisac često to pokušava da postigne upotrebom jezika. U tome, međutim, nije uvek uspe- vao. Jezik se, ponekad, »udalja- vao« od lika i nije se usaglašavao s njim; ponekad je pomi- njanje Leskovca gubilo smisao metafore i činilo raskorak s op- štom atmosferom koja se žele- la postići i koja je, ponekad, slabljena upotrebom neke ili su- višne ili neadekvatno upotrebl- ljene reči. Saša Hadži Tančić je pisac izgrađenog stila, zanimljive i često do kraja izvedene za- misli, ali često nedorađen u de- talju; to je talenat koji još tra- ba brusiti. Ali, nema sumnje da omo što je dao u svojoj prvoj zbirci priča otkriva pripoveda- ča od zamaha i pisca koji se lati pera kad oseti temu kojoj ume da nađe adekvatno ruho.

Dakle, da zaključimo: u zbir- ci *Jevrem, sav u smrti* Saša Hadži Tančić je iskazao svoje tragično osećanje sveta i čove- ka, pronašavši zanimljiv ugao gledanja na motiv smrti; njego- vi junaci ne umiru ni kao an- tiheroji koji su, prezreni, zaslu- žili kraj. Jednostavno, oni umi- ru da bi pokazali svoje pravo lice i tegobe i prazninu života koji su proveli. Tako je, znači, ovaj pisac originalnim književ- nim postupkom, koristeći mo- tiv smrti, izrekao jednu poruku. Posle čitanja njegove knjige imamo utisak da smo bili u sve- tu promašenih sudbina o kome se pričalo na zanimljiv, svež na- čin, bez želje da se podiđe bi- lo kakvom ukusu, ali s pošte- nim nastojanjem da se jedna vizija sveta učini umetnički pri- hvatljivom.

PAVAO PAVLIČIĆ:
»DOBRI DUH ZAGREBA«
»Znanje«, Zagreb, 1976.

Piše: Branimir Donat

Jedva da je dolična prigoda, ali čitajući *Dobri duh Zagreba*, najnoviju knjigu priča Pavla Pavličića, stalno su mi na um dolazili oni Rilkeovi stihovi o tome kako živimo u krugovima. Da stvar objasnimo, povod ne valja tražiti u metafizičkoj pre- tegi ovih priča, nije me zaoku- pila neka magična spisateljska igra duha koja neprestance iz- mišlja nove verzije i simbole ljudske egzistencije, asocijacije su bile historijske naravi, one su upozoravale na jednu dimenziju tradicije uputa u sklopu hrvat- ske urbane proze.

Poslije svojih izrazito nere- alističkih priča, u kojima su go-

spodarile fantastične sile koinci- dencije i analogije, naš pripo- vedač prionuo je na pisanje kriminalističkih priča; uzvišeno je bio spreman žrtvovati se tri- vijalnom, ezoterično običnom, poetski nagovještaj racionalnom raspletu.

U tom neočekivanom temat- skom prizemljenju, Pavličić se odlučio da njegovi junaci budu ulovljeni u neobjašnjive mreže prestupa, ali jedva da se osje- ča tradicionalna potreba za za- dovoljenjem pravde. To kazuje o labilnijoj tenziji, pripovje- dač moralni instinkt podređuje intelektualnoj kombinatori- ci, pravdu događaju, dramu sudbi- ni. Gledano iz te perspektive kao da se tradicionalni triler is- pod njegova pera laicizira, ži- votni razlozi kao da odbacuju mogućnost i Sherlock Holmesa i njegova Watsona. Uobičajeno je da su kriminalistički inspek- tori milljenici fortune, a prijis- tavnici, uza sav svoj praktični um, ostaju žrtve jedne igre lo- gike kojoj je teško promijeniti pravila. Pavličić polazi od kon- kretnog prostora jednog grada, on respektira socijalne i psiho- loške razloge, pa upravo zato i odustaje od svih mogućih uzora »prave kriminalističke priče«, ali istodobno zadržava i tajnu, i zaplet, i razrješenje, a insis- tira i na tome da junaci budu tzv. »mali ljudi«, i da se sluča- jno zbivaju u ni po čemu izuze- tnim okolnostima.

U te naše kataloge književ- nosti posvećene veličini malenih ljudi, upisao se još jedan pisac i još jedna knjiga, ali, u želji da svoj put prosljedi dalje, au- tor se nehotice vratio tamo dok- le su dogurali mnogi njegovi prethodnici i — odustali. Bili bismo nepravični ako bismo od- bacili tu intenciju. Ona se, do- duše, drži tla kao rane jesenje magle livada, iako u nekim svo- jim vrhunskim dometima, pri- mjerice u ogromnom djelu Charlesa Dickensa ili u *Ispovjesti- ma hoštaplera Felixa Krulla Thomasa Manna*, doseže maglu nebottičnih vrhunaca. Uza sve to, ona je bila, a čini mi se da je i ostala, trajna inspiracija tzv. populističke književnosti izme- đu dva rata u nas i na strani. Bez obzira na razloge, a oni su neprijeporno različiti, mali čov- jek — to sunce populističkog heliocentrizma, kruži još i dan- nas svemirnom književnosti. Da je to doista tako potvrđuje i *Dobri duh Zagreba*, knjiga koja se upinje da iz te pretpostavke stvori književnost, da se obliku- je jedan konzistentan koncept zbilje.

Međutim, ako netko poslije čitanja tih »kriminalističkih pri- ča« slučajno i povjeruje da pri- pripovjedačev konceptualizam uzmiče pred stvarnosnim, može- mo samo upozoriti da su se stare značajke sakrile iza novih krinkli.

Ali, vratimo se još na ča- sak fenomenu malog čovjeka koji se šeće alejama i arkada- ma hrvatske proze još od vre- mena Pavla Čuturaća Janka Jur- kovića, te Senoinih priča. Njego- va nazočnost nije sporna, ali re- zultati do kojih su došli August Cesarec (*Jedina Tonkina ljubav*) Slavko Batušić (*Argonauti*), Vje- koslav Majer (*Pepić u vremenu*

SASA HADŽI TANCIC:
»JEVREM, SAV U SMRTI«
»Prosveta«, Beograd, 1976.

Piše: Nikola Timcenko

U gotovo svim pričama prve zbirke Saše Hadži-Tančića javlja se motiv smrti. Nikako se ne može reći da bi se ovom mladom pripovedaču moglo prigovoriti da je atmosfera u njego- vim pričama morbidna, ili da je ovde reč o aktuelizovanju natu- ralizma Zolinog tipa. Pisac, na- protiv, koristi iskustva tzv. stvarnosne proze i trudi se da svoj pripovedački postupak osa- mostali, ali ne u toj meri da zanemari značenje. U tom smi- slu motiv smrti u Hadži-Tančić- evojoj priči ima posebnu funkci- ju.

Najčešće, u Hadži-Tančićevoj pripovedačkoj prozi u pitanju je stvarna, fizička smrt, dakle, pre- stanak života. U priči *Mama i svi ostali troškovi* smrt majke je povod da se ispriča povest o ljudima za koje je ceo život običan račun; u priči *Živim po receptu* smrt je pozadina jedne dirljive i sentimentalne životne istorije; cela zbirka dobila je naziv po priči *Jevrem, sav u smrti*, simboličnoj i stvarnoj; moglo bi se reći, parafrazirajući naslov ove priče, da su svi juna- ci ove proze — u smrti, tj. u graničnoj situaciji, u onom stadiju- mu života kada su maksimalno otvoreni prema sebi, kada se pred sobom bez rezerve otkriva- ju i kada motiv smrti, u stva- ri, predstavlja neodložnost i ne- minovnost potpunog iskazivanja. Saša Hadži-Tančić menja pripo- vedačke postupke, uglove gleda- nja i optiku iz koje sagledava sudbine svojih likova; ostaje sa- mo motiv smrti kao metafora za graničnu situaciju u kojoj se nalazi čovek i koja mu nalaže da izravna svoje račune sa ži- votom.

Saldo računa Hadži-Tančić- evih junaka je obično na nuli. Svi su oni promašeni, neizvljeni, tragični u svojoj golotinji i ne- domašenosti. Život je prošao i smrt je došla; život je bio pro- mašen i neispunjen, a smrt ba-

